

*Тернопільський державний
педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Серія: філософія

**ВИПУСК 8
2002**

ББК 87

Н-34

Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Філософія. № 8, 2002. – 172 с.

*Друкується за рішенням вченої ради
Тернопільського державного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка від 28 травня 2002 р.
(протокол №9)*

Редакційна колегія:

М.М.Алексісвець, доктор історичних наук, професор
В.Д. Бондаренко, доктор філософських наук, професор
М.Г.Братасюк, доктор філософських наук, професор
П.М.Залюбовський, кандидат філософських наук, доцент
(відповідальний редактор)
В.П.Мельник, доктор філософських наук, професор
І.П.Мозговий, доктор філософських наук, професор
Г.Р.Петришин, кандидат політичних наук, доцент
В.А.Сіверс, доктор філософських наук, професор
М.П.Ткачук, доктор філологічних наук, професор
Н.Й.Черниш, доктор соціологічних наук, професор
В.І.Ярошовець, доктор філософських наук, професор

Позиція редакції може не збігатися з думками авторів.

Статті друкуються в авторській редакції.

За достовірність викладеного матеріалу відповідальність несе автор.

ЗМІСТ

ІСТОРИЯ СВІТОВОЇ ТА ВІТЧИЗНЯНОЇ ФІЛОСОФІЇ.....	5
<i>Іван Мозговий</i> ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ДОСЛІДЖЕННЯ НЕОПЛАТОНІЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ В ДОБУ СЕРЕДНІХ ВІКІВ: СХІД І ЗАХІД.....	5
<i>Ірина Жеребило</i> ІДЕАЛ СВЯТОСТІ ЯК СЕНС ЖИТТЯ ЛЮДИНИ КНЯЖОЇ ДОБИ.....	10
<i>Ірина Майданюк</i> ІДЕЯ ОСОБИСТІСНОЇ ВОЛІ У ФІЛОСОФІЇ ПРЕДСТАВНИКІВ ОСТРОЗЬКОГО КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОГО ЦЕНТРУ.....	14
<i>Марія Бобак</i> ТИП ЛЮДИНИ-ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ XVII СТ. ..	18
<i>Галина Паласюк</i> НЕОПЛАТОНІЧНА ТРІАДОЛОГІЯ І ТРИНІТАРНА ПРОБЛЕМА В УКРАЇНСЬКІЙ ФІЛОСОФСЬКІЙ ДУМЦІ XVI – XVII СТ.....	23
<i>Михайло Паласюк</i> ПРО ХАРАКТЕР УКРАЇНСЬКОЇ РОМАНТИЧНОЇ ІРОНІЇ.....	26
<i>Маркіян Боднарчук</i> ДО ПИТАННЯ ПРО ЕКЗИСТЕНЦІЙНІСТЬ БУТТЯ ЛЮДИНИ У ТВОРЧОСТІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ.....	30
<i>Олеся Паньків</i> КОСМОС – ОБ’ЄКТ ДОСОКРАТИВСЬКОЇ ГНОСЕОЛОГІЇ.....	37
<i>Оксана Пашук</i> ДО ПИТАННЯ ПРО ЗАСТОСУВАННЯ ФІЛОСОФСЬКОЇ ГЕРМЕНЕВТИКИ У МУЗИКОЗНАВСТВІ.....	42
<i>Степан Вовк</i> ОСНОВИ ОНТОЛОГІЧНОЇ ТЕОРІЇ В ІНДІЙСЬКІЙ ФІЛОСОФІЇ.....	47
<i>Любов Кондратюк</i> ДОБРО І ЗЛО В ЕТИЦІ І.КАНТА.....	58
ЛОГІКА, МЕТОДОЛОГІЯ ТА ФІЛОСОФІЯ НАУКИ.....	62
<i>Олександр Клименюк</i> ДІАЛЕКТИКА ТРАНСЦЕНДЕНТНОГО В МЕТОДОЛОГІЇ НАУКОВОГО МОДЕЛЮВАННЯ.....	62
<i>Наталія Медуха, Василь Музиченко</i> МЕТОДОЛОГІЯ ЯКІСНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ВИЗНАЧЕННЯ ОБ’ЄКТА ДОСЛІДЖЕННЯ ЯК ЦІЛІСНОЇ СИСТЕМИ.....	78
<i>Наталія Мозгова</i> М.ТРОЇЦЬКИЙ І ПЛІНИЦЬКИЙ: ДО ПИТАННЯ ПРО ГНОСЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМАЛЬНОЇ ЛОГІКИ.....	83
<i>Петро Залюбовський, Людмила Логуш</i> ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ.....	87
<i>Андрій Забава</i> СИСТЕМОЛОГІЧНА МЕТОДОЛОГІЯ В СФЕРІ ЕТИКИ.....	96
ФІЛОСОФСЬКА АНТРОПОЛОГІЯ ТА СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ.....	102

<i>Оксана Гошко</i>	СТАНОВЛЕННЯ ЛЮДИНИ ЯК МОРАЛЬНОЇ ІСТОТИ В КОНТЕКСТІ ВЗАЄМОДІЇ «Я – ІНШИЙ»	102
<i>В'ячеслав Артюх</i>	ПРО МІФІЧНЕ ТА НАЦІОНАЛЬНЕ В УКРАЇНСЬКОМУ НЕОЯЗИЧНИЦТВІ	107
<i>Людмила Теліженко</i>	МІСТИЧНИЙ ДОСВІД: ПРОБЛЕМА СИНЕРГЕТИЧНОГО ВИМІРУ	110
<i>Михайлина Шумка</i>	ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ ВЛАСНОСТІ ТА УПРАВЛІННЯ	112
<i>Оксана Дарморіз</i>	МЕНТАЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ ЯК ОСНОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ.....	116
<i>Надія Джугла</i>	СХІДНИЙ ОБРЯД В АРТИКУЛАХ БЕРЕСТЕЙСЬКОЇ УГОДИ.....	122
<i>Любов Чернецька</i>	М.ГРУШЕВСЬКИЙ ПРО РЕЛІГІЙНО-СВІТОГЛЯДНІ ЗАСАДИ УКРАЇНСЬКОГО ПИСЬМЕНСТВА.....	124
ФІЛОСОФІЯ ІСТОРІЇ	.....	129
<i>Ольга Бойко</i>	КАТЕГОРІЯ «ЦИВІЛІЗАЦІЯ» В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ ЛЮДСТВА М.Я.ДАНИЛЕВСЬКИМ.....	129
<i>Тетяна Гончарук</i>	КУЛЬТУРНО-НАЦІОНАЛЬНЕ ВІДРОДЖЕННЯ В ГАЛИЧИНІ В 1848 -1849 РОКАХ	133
<i>Олексій Халецький</i>	РОЗШИРЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ ТА ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКОЇ СПАДЩИНИ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ОНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ	137
✓ <i>Іван Козій</i>	ФІЛОСОФІЯ ВОЛОНТАРИЗМУ ДМИТРА ДОНЦОВА	140
НА ДОПОМОГУ ВИКЛАДАЧАМ ВУЗІВ	.....	145
<i>Марія Братасюк</i>	МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ДО ВИКЛАДУ ТЕМИ «ОНТОЛОГІЯ ПРАВА. ФОРМИ БУТТЯ ПРАВА».....	145
<i>Галина Петришин</i>	СУСПІЛЬСТВО ЯК СОЦІАЛЬНА СИСТЕМА (МАТЕРІАЛИ ДО ЛЕКЦІЇ)	153
<i>Віктор Грушко</i>	ТЕОРІЇ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА (МАТЕРІАЛИ ДО ЛЕКЦІЇ)	159
<i>Галина Поперечна</i>	ДО ПИТАННЯ ВИКЛАДУ ІНДУКЦІЇ ТА АНАЛОГІЇ (МЕТОДИЧНІ ЗАУВАГИ).....	163
<i>Олеся Розумович</i>	ЩО ТАКЕ ФІЛОСОФІЯ? (МАТЕРІАЛИ ДО ЛЕКЦІЇ).....	167
НАШІ АВТОРИ	.....	170

Анотація

Автор статті намагається розкрити шляхи становлення людини як моральної істоти. Однак, становлення розглядається не як процес інтеріоризації схвалених суспільством норм моралі, а шляхом створення суб'єкту автономної волі, яка скерована на реалізацію добра як істини.

Annotation

The author of the article makes an attempt to show the ways of formation of a person as a moral being. However, the person formation is being considered not as a process of interiorization of standards adopted in the society. It is viewed as a process of self-creation by a subject of independent moral will, focused onto realization of good as a truth.

В'ячеслав Артюх

ПРО МІФІЧНЕ ТА НАЦІОНАЛЬНЕ В УКРАЇНСЬКОМУ НЕОЯЗИЧНИЦТВІ

В основі розгляду зазначеної нами в назві статті проблеми лежать кілька ідей: по-перше, ідея про те, що національна ідентичність конструюється не шляхом «вигадування» змісту національної самосвідомості, а лише через переосмислення вже існуючих можливостей традиційних релігійних вірувань, історії, фольклору, літератури та інших складових духовної культури етносу; по-друге, ідея про внутрішню притаманість міфу релігії; по-третє, ідея про наявність міфічних структур не лише в свідомості архаїчної, але і сучасної людини. Таке розуміння міфу створює тоді можливість розгляду його особливостей і в сучасних релігіях неоязичницького спрямування.

Зараз найбільш відомими неоязичницькими релігійними віруваннями в Україні є вчення Лева Силенка про Рідну Українську Національну Віру, викладене у «Мага Вірі» та вчення Володимира Шаяна про Українську Рідну Віру, викладене у «Вірі Предків наших».

За Силенком, існує єдиний трансцендентний Бог. Він вище людського сприйняття і розуміння. На рівні сприйняття людиною Бог характеризується як Творець, Всюдисущий, Всесвітній Дух, причина всього. Його сила проявляється через людський досвід у вигляді таких добродійностей як Правда, Воля, Добро, Життя, Щастя, але найбільш загальне його визначення – Датель Буття (слов'янською – Дажбог). Отже, є трансцендентний Бог і є сприйняття цього Бога людиною. Специфіка нових віровчень – а в цьому прихильники РУНВіри Силенка і українські язичники Шаяна єдині – полягає в концентруванні уваги саме на рівні *сприйняття* Бога людиною, тобто правильній вірі в нього, а не на його об'єктивному існуванні. Кожна нація повинна мати своє неповторне розуміння Бога, яке є наслідком пристосування до певних географічних умов, історії народу і, врешті, всього її способу життя. Таке національно-специфічне сприйняття Бога потім фіксується у своїй, притаманній тільки даній нації рідній вірі.

Лише національний спосіб сприйняття Бога приводить і до національного називання такого єдиного Бога – Брахман, Аплах чи Єгова. Християнство в цьому контексті є лише рідною вірою єврейського народу. Відносно українського імені Бога між Силенком і Шаяном існують розбіжності. За Силенком, рідна віра є строго монотеїстичною, а українське ім'я Бога – Дажбог. Віра в Дажбога, як єдиного Бога, на думку пророка РУНВіри, в українського народу була споконвічною, правда для обґрунтування цього твердження йому довелося перетлумачити все політеїстичне минуле давніх слов'ян. У Шаяна ж рідна віра називається «генотеїстичною» – Бог єдиний, але множинний у своїх проявах: Сварог, Род, Перун, Дажбог, Велес, Лада, Купайло. Або як він писав: «Не будемо сперечатися із-за назви Всевишнього Сварога... Він їх має стільки, скільки проявів Його існує у Вселенній» [3: 881].

Розуміння нації в цих неорелігіях – це бачення її як замкненого *організму*, який розвивається за своїми власними законами. Українська нація, наприклад, це цілісність, яка, одного разу виникнувши, потім безперервно присутня в історії, не змінюючи своєї сутності. Історія ж таких народів, що населяли територію України в далекому минулому, як «трипільці», кіммерійці, скити, анти – це лише етапи у розвитку власне української нації. Тобто відношення категорії «українці» до категорій інших народів – це відношення роду до виду. Але таке розуміння нації суперечить тому, що називається науковим підходом. Етнологічна наука говорить не про постійну присутність ідентичного національного організму в історії, а, швидше, через застосування історичного методу, про виникнення одних народів з інших шляхом еміграційних та асиміляційних процесів. Тому те розуміння природи нації, що його репрезентує Силенко, перебуває в антагонізмі з, наприклад, таким ланцюжком суджень відомого українського історика Я.Дашкевича: «Українці – результат подальшого розвитку спочатку єдиної

слов'янської спільноти, а тому їх історія не може починатись раніше історії слов'янства» [1: 48-49].

Варто також зауважити, що сприйняття такої соціальної спільноти, як нація в категоріях біологічного організму вказує також на зв'язки з міфічною свідомістю, але метафора «організму» була притаманна і деяким гуманітарним науковим методологіям XIX-XX ст. (Й.-В.Гете, М.Данилевський, О.Шпенглер, Л.Гумільов), що, мабуть, засвідчує існування глибинної спадкоємності між міфом та наукою.

Неповторність національного світосприйняття, замкненість національного світу приводить, за Силенком, до неможливості позитивних взаємовпливів між націями і, відповідно, їх вірами. Перебування у своїй вірі – це природній стан речей, що виростає із специфіки життєдіяльності народу і, навпаки, прийняття чужої віри порушує віковичний порядок цього світу. Так, прийняття українцями християнства, яке відображає світобачення лише єврейського народу, привело до захворювання всього національного організму. При пануванні чужої віри втрачаються всі інстинкти самозбереження, що можуть бути підживлені своєю вірою. А, отже, відродження України стає можливим лише через відмову від християнства та прийняття правильної давньоукраїнської віри; і таким чином, тоді сила предків переходить в силу нащадків. На думку Шаяна, якщо повіримо у свого Бога, здобудемо свою віру, то визначимось і політично. Але якщо українська віра зможе відродитись, то відродиться вона лише як старослов'янська [3: 883].

Як видно із вищенаведеного, національна сфера і сфера сакрального не індиферентні одна до одної, між ними існує взаємозв'язок, коли національна свідомість виникає тільки через правильне сприйняття Бога. За Силенком, віра в Бога виростає із любові до рідної землі і тому вона не може не бути патріотичною. «Віра без патріотизму – це мутні слова теологів-безбатченків, які про небесне говорять, а про земне думають» [2: 1368]. Отже, релігійна віра у даному випадку є складовою національної ідентифікації (самоусвідомлення).

Зв'язок нації із сакральним світом у цих неорелігіях стає можливим у чисто міфічному вигляді через уявлення про *породження* одного елемента з іншого. Ідея породження у Силенка реалізується у одному з таких багатьох висловів: «ми, внуки Дажбожі, перед народженням були в Дажбогові» [2: 1341]. Так, наприклад, як у Платона міфічне відношення ідей до речей виступає як відношення породження, тобто чуттєвий світ є породженням світу ідей, так і в даному випадку «Дажбог – безтілесний Дух» породжує людину як чуттєву істоту. Тоді між Богом і людьми встановлюються зв'язки *кровного* родичання; і людина виступає як безпосередній результат тих процесів, що відбуваються в сакральній сфері. За цією ознакою неоязичництво відрізняється від, скажімо, християнства, де профанний світ (світ нашого емпіричного досвіду) чітко відділений від трансцендентного світу. У випадку з Силенком спостерігається дія міфічного закону метаморфоз, коли все перетворюється у все і матеріальне діє як ідеальне та навпаки.

Таким чином, в українському неоязичництві конструється така модель нації, яка передбачає функціонування міфічних схем, коли благополуччя української нації залежить від правильного способу зв'язку із сакральним світом.

Ще одним варіантом міфізації, наприклад, просторових характеристик слугує досить чітко виявлена у багатьох патріотичних текстах міфологема «центру». В архаїчному міфі центр сакрального простору може бути позначений храмом, який відображає сутність світобудови, священною горою, деревом життя, вищою персоналізованою сакральною цінністю і т. п.

«Центр» – це дещо у вищій мірі сакральне, територія абсолютної реальності», – зазначав М.Еліаде, «всі інші символи абсолютної реальності (Дерево Життя, Джерело Молодості і т. п.) неодмінно знаходяться в Центрі» [4: 32]. «Центр» має найвищу сакральну цінність і силу. Рух до такого центру оцінюється як рух до благодаті, прилучення до Бога, сходження до повноти буття і блаженства.

У сакральних текстах неоязичництва також відчутний потяг до міфічного центрування українського простору. Так, на думку засновника РУНВіри Л.Силенка, територія на північ від Чорного моря (Україна) дала початок історії людини на Землі. «Це було найсприятливіше місце для народження, оформлення розвитку людини» [2: 59]. І після розселення людства територія України та праукраїнці також виділяються серед інших народів. Вивищення України та людності, яка її населяла в той час, почалось, на думку Силенка, за більш сприятливих природніх умов, в порівнянні з природніми умовами інших частин Землі. «Наші предки у свій час були найпередовішими людьми на планеті, – твердить Силенко, бо «розвиток почування і мислення наших предків відбувався інтенсивніше, як у їхніх сучасників, які жили на просторах Аравії, на узгір'ях Синаю, в джунглях Африки, на Берегах Персіяньської затоки» [2: 62].

Біла раса людей, на думку творця РУНВіри, також пішла з України. «Оріяна (Первоукраїна) – Вітчизна племен оріянських (сумеріян, гіттітів, гиксосів, критян, скитів). Вони першотворці культури і цивілізації народів Білої раси» [2: 1032].

До ідеї Бога людина доходить природньо через спостереження за змінами пір року. І найпершим місцем, де виникла віра у вмираючого і воскресаючого Бога, як висновку із спостереження за річним коловоротом, був не Єгипет чи Близький Схід, а, звичайно ж, Україна. Саме тут «віра в Умертвіння і Воскресіння «Бога» чи «сина Божого» була стверджена п'ятнадцять тисяч років тому ... і поширилася вона у різні часи (десять, сім, п'ять тисяч років тому) з Оріяни (Праукраїни) в Єгипет, Азтекію, Месопотамію, Індію, Ханаан» [2: 65].

Отже, в патріотичних фантазіях Силенка, механізм центрування проявляє себе, по-перше, в тому, що Україна оголошується територією, де зародилось людське життя, взагалі, та виникла біла раса людей, як найвища раса, зокрема. По-друге, такий центр людства пов'язується із вищим, сакральним світом. Саме в Україні виникає правильне розуміння Бога, а поява ідеї вмираючого і воскресаючого Бога в інших народів відбувається вже через запозичення з українського «Центру». З точки зору критичного мислення таке «центрування» України відносно іншого цивілізованого світу може виглядати досить наївно, але якщо позицію розуму винести за дужки і стати на позиції міфу, то така операція виглядатиме цілком прийнятною; аналогічно такому способу центрування центрується і простір в архаїчному міфіві.

Ми намітили лише перші підходи до такої актуальної зараз теми, як «міф – нація – неоязичництво», і вона потребує подальшої розробки. Стосовно міфічних структур свідомості, що зустрічаються в сакральних текстах українського неоязичництва, можна зробити припущення – окремі елементи міфічної структури через архетиповість своєї природи виконують деякі досить важливі для релігійного досвіду функції.

Міф як найбільш глибокий шар досвіду відсилає до тих первинних модусів сприйняття світу, в яких він ще лише впорядковується у релігійному напрямку. Тоді міфічні структури є онтологічним підґрунтям релігійної та національної ідентичності.

Крім онтологічної функції, в українському неоязичництві міфічні структури виконують ще і деякі ідеологічні функції. Насамперед, потрібно вказати на величезний енергетичний потенціал закладений в національних міфах, що може реально змінити становище нації. Через міфізацію простору та історії України здійснюється спроба *подолання* стану національної меншовартості, насамперед тих, хто потрапляє у обрій українського неоязичництва; підтримується уявлення про стабільність існування нації; відбувається *виправдання* її релігійних (вони ж і національні) інтересів; через таку міфізацію нація орієнтується на досягнення певних ідеалів. Тобто, через вихід у сферу «бажаного вічного» (В.Сосновський) відбувається *уявний* захист всього, що підпадає під категорію «українського». Але, заперечуючи розуміння міфу як лише продукування ілюзій та вигадок, що вважають зрозуміти справжню сутність нації, а тому вважається (наприклад Е.Гелнером) вони повинні бути деконструйовані, ще раз вкажемо на те, що міфічний рівень є обов'язковою складовою будь-якої національної ідентичності і спочатку він закладається не на об'єктивованому рівні ідеології, а на первинному рівні стикання свідомості із предметним світом.

Література

1. Дашкевич Я. Перегук віків: три погляди на минуле і сучасне України// Україна. Наука і культура.- К.: Знання, 1993.- Вип. 26-27.-С.44-66. 2. Силенко Л. Мага Віра (Рідна Українська Національна Віра).- Нью-Йорк, 1979.-1428 с. 3. Шаян В. Віра Предків наших.- Гамільтон, Канада, 1987.-Т.1.-893 с. 4. Элиаде М. Миф о вечном возвращении: Пер. с франц.- СПб.: Алетейя, 1998.- 256 с.

Анотація

У статті простежений взаємозв'язок міфічного, національного та, власне, релігійного компонентів в українському неоязичництві.

Annotation

In the article there is interrelation of mythical, national and religions components in the Ukrainian neopaganism.